Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШИНАРА, 21 ИЮНЬ, 1988 ШУ. ★ № 74 (7577) ★ Мах 3 кеп.

КПСС ЦК Тезисаш ювцаш

ХIАРАНЕ ДЕКХАР

Диъ-пхи шу хьалха, цхьаккха хIаман духьа, саг тешаргвацар, таханарча дийнахьа вай мехка хулаш латта хувцамаш, иштта хург ма дий аьнна.

ХIанз укх сахьате, къаьгга гуш да советски наьха вахаре мел дукха эргалонаш хулаш латт. ДIахьажал, ког мел баьккхача Iойюхкаш латт тайп-тайпара кооперативаш. Цу гIулакхо боккха пайда лургба бахача наха.

Дег тIара аьлча, со вашаши аз чIоагIа доккхал деши я таханарча дийнахьа вай парте а пачхахьалкхено а дIахьош йола политика. Духхьал, вайгара дIадехар цхьа хIама мара дац: «хье советски къахьегамхо хиларга хьежжа, хьай болх дIахьо, хьайна эшар хийцца дIа а деха».

Цу хувцамашца дувзаденна сай балха хьакъехьа массехк дош ала лов сона. Тха болх атта бац. Атта ца хиларал совгIа, чIоагIа хала а ба. ХIана аьлча, оаха арахеца продукци, вай мехка дIакхаьча ца Iеш, дукха доазол арахьарча мехкашка кхоач. Цхьабакъда, аз ма дарра дIааргда, тха завода коллектива болх хIанз а вIаштIехьа баьннабац боагIача бесса. Дукха я, таханарча дийнахьа, оаха арахеца продукци брак йолаш а. Юххера а, из «брак» тхога юха а кхоач. ТIаккха фу де деза оаха? Бехказдовла овттаргда тхо, хьалха санна е иштта дIахо болх бергба оаха? Цул совгIа, тхоашта хаций тхона, тхоаш бехке долга. ТIаккха фу де деза? Цу хаттара жоп цаI мара дац: хьабеш бола болх цIена хила беза цкъа-дале, «план яьй оаха», яха дешаш, цIендаь юкъера дIа а даьха, дуккхача нахага дIакхоачаш йола продукци дикагIа хилийта еза. Из да-кх, таханарча дийнахьа тха керттера декхар.

Сона дагадоагIа, дIанхача шерашка, оаха арахецача продукцена бала болаш саг вацар тха заводе. «Шоай план кхоачашъе оаш, дIахо дара-м, вайна гургда», оалар тхога. Дагахьа, чу чIоагIа Iоткъам бале а, бакъда, цар яхачоа «раьза» хулар тхо. Раьза ца хилча кхы фу дергдар оаха? Иштта яр-кх из общество дегIаухалга сеца лаьтта зама...

ДIааьлча атта саг тешаргвац, мелла атта да тхона хIанз болх бе! Цкъа-дале, тхо тхоаш да хIанз тхоай балха дай, шозлагI-дале, тха пурамаца мара укхаза къоастадеш цхьаккха хIама а дац. ХIанз кхийттад тхо «къахьегамхо» яхача деша маIанах а тхона таханарча дено хьаеннача бокъонех а.

Харц хургдац аьнна хет, тха заводе меттел, хIара участке, хIара бригаде, хIанз укх сахьата хьабеш бола болх цIенача дег тIара хилар. Из хIанад аьлча, тхоай лоIаме дитад тхо. Вешта аьлча, тхо тхоаш да хIанз тхоай производства дай. Цу тешамо, хIара коллектив, хIара къахьегамхо, декхарийла ваьв дIахо дикагIа къахьега а. ди тIехьа балха хьокхамаш совдаха а.

Иштта никъ ба со керте латтача, комсомольско-кагирхой бригадо хIанз дIахьош бар. ХIанзалца хьа тха бригада карагIдийнача дикача гIулакхех кIезига дийцадац республикански а районни а газетий оагIонаш тIа. Керттера дар из дац. Тха керттера декхар — тхоай производства дай тхоаш долга а ховш, низ-хьинар ца кходеш, дIахо дикагIа къахьегар да. Из иштта хургхиларах дог тийша ва хIара тха бригада къахьегамхо.

ЦIаккха ца хиннача тайпара хьинар айденна къахьегаш я тха коллектив, хIанз кастта хургйолча XIX партийни конференцена лакхача къахьегама совгIаташца накъаяхара. Из гIулакх тха чакх а даргда лерххIача бесса.

Кастта дIайолалургйолча партконференце халкъа эша товараш дукхагIа а дикагIа а хьадарах дола дош дувцаргда. Цунца дувзаденна ер предложени йоалае лов сона: **«ХIара регионерча промышленни а юртбоахама а предприяте, организаце арахецача еррнгача продукцех 35 процент яр халкъа эша товараш хила деза. Ма эшша хила деза уж».**

М. МУТАЛИЕВ,
ГI. Ахриева цIерагIча Назрановски «Электроинструмент» яхача завода комсомольско-кагирхой бригада бригадир.

XIX Ерригсоюзни партконференцена накъадолхаш

КЪАХЬЕГАМХОШЦА ДАГАБУВЛ

Республике дIахо додаш да XIX Ерригсоюзни партийпредприятей, учрежденей, предприятей, учреждений, организацей къахьегама коллективашца вIашагIбетталулга.

Лакхехьарча школа проблемех, халкъбоахама кадраш кийчъеча системана перестройка е эзалгах лоархIаме къамаьл хилар партконференце делегатий — КПСС Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретара В. К. Фотеевеи «Оргтехника» яхача производственни объединене генеральни директора А. А. Мкртичанеи Л. Н. Толстоя цIерагIча Нохч-ГIалгIай пачхахьалкхен университете. Къамаьл даьчар белгалдоахар таханарча дено дIадеххача тайпара студенташ Iома ца белга. Вузий дукхагIа бола выпускникаш ма эшша знаниши, практически навыкаши йоацаш производстве хьаухалга. Фуд хиннар?

Делегаташта наказаш делар гулбеннараша: фухха дирах перестройка идеяш вахаре кхоачашъяра тIехьа къовсам лоаттабе, эргалонаш яра процесса новкъарле мел ечунца юха а ца доалаш къовсам лоаттабе, аьнна.

Малав кхоана буровойшка, мехкдаьттачакхдоахача къахьега дезар? Хьанга кхоачаргья республика мехкдаьттхой эстафета? Уж дешаш теркама юкъметте дар М. Д. Миллионщикова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта института коллектива йийллача партийни собране дакъалоацаш хиннарий.

Гулбеннараша йийцар КПСС ЦК Тезисаш, коммунистий, преподавательски состава дешара-кхетам балара процесс эргаьккха тоаелгах, мехкдаьтта промышленносте лакха говзал йола кадраш кийчъе езилгах.

Собране дакъалоацаращца вIашагIкхийтар XIX Ерригсоюзни партийни конференце делегаташ — КПСС Нохч-ГIалгIай обкома хьалхара секретарь В. К. Фотееви Старогрозненски УБР бурувдеттар А. И. Буракови.

* * *

Иштта вIашагIкхетар хилар «Заря» яхача Грозненски районерча совхоза къахьегамхошцеи республика минводхоза дIа-юха лелача механизированни колонна автобаза къахьегамхошцеи XIX Ерригсоюзни партийни конференце делегатий — КПСС Грозненски горкома хьалхарча секретара В. А. Куценкойи, Веденски района «Прогресс» яхача совхоза механизатора М. С. Мусхажиевайи. Гулбеннарий дуккхача хаттарашта жоп делар делегаташа.

Дукха бераш долча ноаношта «Нана-турпал» яха сийлен цIи яларах дола

СССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Итт а кхы дукхагIа а бераш даьчеи хьалкхедаьчеи ноаношта «Нана-турпал» яха орден а луш «Нана-турпал» яха сийлен цIи лойла Нохч-ГIалгIай АССР-е гIолла:

Акуева Заргана — цIен-нанна, Урус - Мартановски район.

Арчакова Ахьмада ПIаьтIамата — цIен-нанна, Назрановски район.

Аушева Хьасана Лейлана — цIен-нанна, город Назрань.

Ахтаева Асета — цIен-нана, Урус - Мартановски район.

Барахоева Ахьмада Пердовса — цIен-нанна, Сунженски район.

Бушурова Саманена — Орджоникидзе цIерагIча колхоза колхозхочоа, Веденски район.

Досхоева Гайпа Аьсета — цIен-нанна, Назрановски район.

Ибрагимова Бильхизана — цIен-нанна, Ачхой - Мартановски район.

Картоева Исраила Насапхана — цIен - нанна, Назрановски район.

Костоева Исхьака Фатимана — цIен-нанна, Назрановски район.

Лабазанова Манаша — Ленина цIерагIча колхоза колхозхочоа, Веденски район.

Магамаева Зарана — Гагарина цIерагIча колхоза колхозхочоа, Ножай-Юртовски район.

Магомадова Шукена — цIен-нанна, Грозненски район.

Мальсагова Бахьаудина Молехана — цIен-нанна, Назрановски район.

Мерешкова Висангире Меймулата — цIен-нанна, Назрановски район.

Мусаева Любовь Аюбовна — цIен-нанна, Урус-Мартановски район.

Нальгиева Хьамида Тамарена — цIен-нанна, Назрановски район.

Хамаева Эхила — цIен-нанна, Урус-Мартановски район.

Цокашева Зинана — болхлочоа, Шалински район.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель А. ГРОМЫКО.
СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.

Москва, Кремль.
1988 ш., 9 июнь.

Нов. С. У. Хаджиев Iалам лорадара йолча Нохч-ГIалгIай АССР Паччахьалкхен комитета председателалла хьожаварах дола

НОХЧ - ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА СОЦАМ БУ:

Нов. **Хаджиев** Султан Наибович Iалам лорадара йолча Нохч - ГIалгIай АССР Паччахьалкхен комитета председателалла хьожаве.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

1988 шера 13 июне.
г. Грозный,

◆

Нов. А. И. Ивановна Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота яларах дола

НОХЧ - ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Советски органашка дуккхача шерашка беркате болх барахи общественни вахаре хьинаре дакъа лацарахи Нохч - ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла **Иванов** Анатолий Ивановича.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный,
1988 шера 13 июне.

◆

Нов. С. Б. Тураевна Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота яларах дола

НОХЧ - ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Халкъа тIахьожама органашка дуккхача шерашка беркате болх барах Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла **Тураев** Султан Борганаевича — Веденски районни халкъа тIахьожама комитета председатела.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

1988 шера 13 июне.
г. Грозный,

◆

Нов. Ю. М. Дунаевна «Нохч-ГIалгIай АССР заслуженни изобретатель» яха сийлен цIи яларах дола

НОХЧ - ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Мехкдаьтта промышленноста предприятешка Iилма-технически прогресс дегIакхувлача доккхий гIулакхаш карагIдувларахи республика общественни вахаре хьинаре дакъа лацарахи **«Нохч-ГIалгIай АССР заслуженни изобретатель»** яха сийлен цIи лойла **Дунаев** Юрий Михайловича — академика М. Д. Миллионщикова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта института воккхагIволча Iилман болхлочоа.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный,
1988 шера 13 июне.

◆

Нов. М. Э. Баймурадовна Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота яларах дола

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Советски, партийни органашка дуккхача шерашка беркате болх барах, ваьча дийнахьа денз 50 шу дузаш хиларца дувзаденна Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла **Баймурадов** Майрбек Эльсиевича — КПСС Грозненски городской комитета шоллагIча секретара.

Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный.
1988 шера 17 июне.

Бархlазлагlа хержача Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета ийслагIа сесси

ЧУIЕ ЦIЕНОШ ХЬАЛДАРА — ДЕРРИГАЧА ХАЛКЪА ЙОАКХО

НГIАССР Министрий Совета председатела заместитела депутата К. С. САЛТАХАНОВА доклад

Хьалха хоам баь ма хиллара НГIАССР Лакхехьарча Совета IX-ча сессе депутаташа дийцар КПСС XXVII съезда решенешка хьежжа хIара дезал 2000 шерага кхоачаш къаьсттача квартираца е индивидуальни цIенаца Iалашбара Нохч-ГIалгIай АССР советски а боахамий а органаша беча балхах дола дош. Доклад йир НГIАССР Министрий Совета председатела заместитела К. С. Салтаханова Цо аьлар:

Советски наха чIоагIа мога а деш, теша а тешаш хьаллоац парте XXVII съездо оттадаь декхар: хIара дезал 2000 шерага кхоачаш къаьсттача квартираца е индивидуальни цIенаца Iалашбар. Цу сфере лоархIамегIйола установкаш ши шу хьалха тIаийцача «Мехкара жилищни проблема сихагIа кхоачашъяра керттерча лостамех» болча КПСС ЦК соцам тIа белгалъяьхай. Цу документа кIийлен тIа кийчъяьй республика Лакхехьарча Совета укх сессе ювцарах, беррига чакхбоаккха болх, деррига халкъа гIулакх долаш тIаэца таро лургйола Нохч-ГIалгIай АССР-а «Жилье-2000» яхача комплексни программа проект.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета планово-бюджетни комиссе, гIишлош яра а гIишлон материалаш еча промышленноста а комиссе, жилищно-коммунальни боахамеи бытови гIулакх дарей комиссе цхьана яьча заседане НГIАССР-ра хIара дезал 2000 шерага кхоачаш къаьсттача квартираца е цIенаца Iалашбара йола республикански комплексни программа проект Iома а яь йийцай. Лакхехьарча Совета депутаташа, комиссе членаша бIарчча хьанийцача программа мога а яь, къахьегамхошкара хьауха замечанешеи предложенеши теркал а еш цхьацца хувцамаш даьд.

Программах дувц а л е хьалха, белгалдаьккхар докладчика, вай долча латтача хьалах, республикера жилищни проблема иралах а масштабех а дувца деза.

Республике дIаяхача шин пятилеткагIа ерригача финансировани яра источникех 2,87 млн. квадратни метр чуIе фусамаш хьалъяьй. 1986-87 шерашка — 619.4 эзар квадратни метр. Шин шера план 5 процент тIехкхоачашъяьй, къахьегамхоша кхы тIа 29 эзар квадратни метр чуIе фусамаш хьаийцай. Цо таро елар республике вахача цхьан сага кхоача юкъара майдана 11,83 кв. м. дIакхоачае.

ДукхагIйолча горисполкомаша, райисполкомаша, къахьегама коллективаша бехктокхаме хеташ тIаийцар жилищни проблема къоастаелга, шоай безам дийнача организаторски балхаца чIоагIбир. Духхьал укх тIехьарча шин шера боарамаш дегIа а ухаш Грозненски районе — 61 эзар кв. метр чуIе фусамаш хьалъяьй; Урус-Мартановски районе — 47 эзар кв метр; Шалински — 44 эзар кв. метр; Гудермесски — 42 эзар кв. метр; Наурски — 33 эзар кв. метр. Цул совгIа Гудермесски, Наурски, Урус-Мартановски районашка 1987 шера чуIе фусамаш хьалъяра темпаш 1986 шераца нийсдича 2-зза дегIаьхкай. Из болх во бац Надтеречни, Ножай - Юртовски районашка.

Шоай къахьегамхой йоагIа йоакхо ю укх шин шера 33 эзар кв. метр чуIе фусамаш хьалъяьча «Грознефть» объединене «Электроинструмент» завода — 7,4 эзар кв. метр, НГIАССР чурча гIулакхий министерства — 6,7 эзар кв. метр хьалъяьча.

Болхлой жилищни проблема дика кхета а еш къестаю ГРМЗ, «Союзавтоматстром» опытно-экспериментальни завода кулгалхоша. Укхаза чуIе фусамаш дукхача хана денз систематически хьалъю цунна тешал деш да заводе тIеххьарча цаI-цаI ах шера хьалха балха баьхкарашкара дIаиккхача берригаш чуIе фусамашца Iалашбаь хилар. Цу дерригне къаьгга хьахьокх жилищни проблема къоастаеча хIанзчул тIехьагIа вай пайда эца безаш геттара йоккхий таронаш хилар.

Цхьабакъда, вай духхьала дIаала деза республике жилищни проблема чIоагIа ира йолаш юсилга. Е цхьа факт кхоачамболаш я, юкъера лаьрхIа РСФСР-ца нийсдича вай республике вахача цхьан сага 3,6 кв. метр кIезигагIа кхоачилга. Республике гIолла чуIе фусамаш хьаэцара нах аргIагIа латтилга лаьгIлац, хIаьта цига 38 эзар совгIа дезал латт. Уж эшачарна юкъе, халахете а дукха бераш дола дезалаш, инвалидаш, тIема доакъашхой; байнача тIемахой дезалаш, къахьегама ветеранаш ба. ЧIоагIа ледара лел тиша, аварийни чуIе фусамаш дIаяхара гIулакх. Грознера 2000 совгIа дезал экономически во хьал долча, цIи ялар кхерам болча зонашка бах. Дикка дукха къахьегамхой общежитешка бах.

Цхьайолча районашка цхьан вахача сага Iалашо республикерчул дикка лохагIа я. Жилищни проблема иралга хьежа доацаш дуккхача городаша, районаша, ведомстваша, предприятеша, подрядни организацеша гIишлош хьалъяра хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдац. 1986-87 шерашка пачхьалкхен фусамаш хьалъяра планех лоархIайинзар Малгобекски, Назрановски, Грозненски районаш. ЦIенхаштта бехк баккха боагIа НГIАССР Госагропрома (нн. Воронкин, Омаров), «Грознефтеоргсинтез» объединене (нн. Гречко, Одинцов), Нохч-ГIалгIай гIишлон управлени (н. Исманлов), «Чеченингушводстрой» гIишлон управлене (н. Висаитов). «Гроструброводстрой» треста (н. Мугадаев) иштта кхыболча кулгалхоша шоай доалахьа йоккхий таронаш йолаше шоай коллективашта кIезига чуIе фусамаш хьалъеш хиларах, цул а вогIагIа да цу гIулакха хьакъоастаяь средстваш караерзаелга Iалаш ца деш хилар. Цу а кхыча а организацеша укх тIеххьарча кхаь шера чуIе фусамаш хьалъеча кара ца ерзаеш 12 млн. совгIа сом капитальни вложенеш йисай. Цу средствай чотагIа 1000 гаргга дезал дикача квартирашца Iалашбергбар.

Республикерча керттерча подрядни гIишлон организаце — Нохч-ГIалгIай гIишлон управлене 1987 шера чуIе фусамаш хьалъяра план юкъагIъяьккхай, цунца къахьегамхошка дIа ца кхоачаш 20 эзар гаргга кв. метр фусамаш йисар, вешта аьлча 400 гаргга дезал жилищни хьалаш тоа ца деш бисар. Цу тайпара хьал эттад Нохч-ГIалгIай гIишлон управлене шоашта чуIе фусамаш хьалъеча а.

ЧуIе фусамаш хьалъеча цу тайпара ийрча практика е шу дIадоладелча денз йолаш я. 1987 шера декабре бIарччача республике гIолла 62 эзар кв. метр чуIе фусамаш хьалйир, е шера дIаяла езачох 36 процент эксплуатаци дIаелар цар. Дувца дезий те штурмовщинас хьаеча фусамий дикал лохъелгах, ховш ма дий уж кхы а дикагIа хила езалга.

Къахьегамхой фусамашца Iалашбелга юха увзаш цхьа цIенхаштта новкъарле я, вешта аьлча, министерствай, ведомствай, предприятей кулгалхоша чуIе фусамаш, кхыйола соцкультбыта объекташ хьалъяра материально-технически ресурсаш, капвложенеш подряда лимиташ хьакъестаяра йола остаточни принцип эшаяьяц. Пачхахьалкхен капитальни вложенеш йолча 76 ведомствехи предприятехи 40-не чуIе фусамаш хьалъяра хьакъехьа вIалла болх баьбац. БIарчча республика хьанийцача 1987 шера промышленни а иштта кхыча боахамий а организацеша (моттигера Советаш а йоацаш) чуIе фусамаш хьалъяра йолча 28 млн. сом госкапвложенех пайда ийцаб, из капвложеней юкъерча боарамах 7 процент хул.

Производственни мощносташи социальни сфера объекташи эксплуатаце дIачулуча бувзам ца хилара факташ а йолаш я. Из иштта хилар хьахьокха йиш я укх масалаща, «Красный Молот» завода, «Грознефтеоргсинтез», «Промавтоматика» объединенеша дукхагIа керда производственни гIишлош хьалъю, цхьабакъда, уж социальни объекташца чIоагIъяра йоакхо яц.

Из иштта хилар къаьгга хьахьокх г. Аргуне эттача хьало, цига йоккха промышленни комплекс хьахиннай, цхьабакъда, укхаза болхлой низ таъац, из лоалахарча юрташкара а г. Грознера а хьакхувл. Цу ханна чуIе фусамаш чIоагIа кIезига а эсала а хьалъю укхаза. Халахете а, цу тайпара хьал г. Аргуне хинна Iац, производственни гIишлош хьалъяра боарамий темпаш, производственни йоацача сферерачул, къаьстта чуIе фусамаш хьалъечул лакхагIа ба.

Докладчика къаьстта чIоагIа теркам тIаэзар «Жилье-2000» яхача комплексни программана, цун керттера положенешта, из кхоачашъяра накъаашта. Из шин хьокхамах латт — квартирай а квартирни метрай а дукхал. Цига дIалоархI чуIе фусамашта латта аргIа, баха нах тIаккхетара темпаш, дезалий дукхал, цхьайола чуIе фусамаш йохаяь дIаяха езаш хилар, тишача цIеношкара а экономически хьал во долча зонашкара а нах кхычахьа баха ховшабар.

Масала, республике 2000 шерага кхоачаш баха нах тIаккхета мегараш а тIехьа дIалаьрхIача 1392 эзар саг е 434 эзар дезал хул, вешта аьлча, 14 процент гаргга дукхагIа хургба. Хьалхашка оттадаь декхар кхоачашдеш йолаш йола жилой фонд, йохаяь дIайоаккхаргъяр дIа а лоархIаш 2000 шерага республике ерригача финансировани яра источникий чотагIа 9,4 млн. кв. метр чуIе фусамаш е 142 эзар квартирен усадебни тайпара цIеноши хьалде деза. Цо таро лургъя республикера хIара саг юкъера лаьрхIача 16,6 кв. метр фусамца, е беррига дезалаш къаьсттача квартираца, цIенаца Iалашбе. Цу ювцача программе белгалъяьккхай ерригача районашка нах цхьатарра чуIе фусамашца Iалашбе таро луш йола цIенош хьалдара темпаш.

(ДIахододар 2-ча оагIо тIа).

НИЗ КХОБЕРГБАЦ

Йоккхий халонаш ловш чакхдаьккхадар дIадаха шу Сунженски района Кирова цIерагIча колхоза хьайбаш леладераша. Цох тамаш елга а дацар, хIана аьлча соахка геттара кIезига Iалашдаьдар боахаме доакъар.

Укх шера хьалха нийсдалийта кхоачамбоацараш дIадаха лаьрхIад колхозхоша. Хье ца луш, хаппахьа болабелар уж доакъар кийчде. Ираза, люцерна, гороха, кена кхаш дика хиннад. ХIанз керттердар — уж чуэцар, тешшамеча моттигашка дIаоттадар.

ПланагIа таханара ди хьатIакхачале 1000 тонн сенаж йолла езаш бар колхозхой. Цох кхоачам баь Iанзар уж — кIоагашка еллай 1200 тонн сенаж. Белгалдаккха деза из чуйоллача хана технологи толхаяь моттиг цар нийс ца ялийталга.

Лоацчача юкъа 25 тонн витаминни хьоар даьккхад боахаме. Цох йиъ тонн шоллагIча классагIа да, юхедисар — цхьоалагIча. Уж деррига балхаш чакхдоахача шоай дакъа юкъедихьад механизатораша П. Кальякос, М. Дакиева, А. Хасимова, М. Гудантова, ЭВМ механика Я. Картоева, кхычар.

— ХIара бежана лаьрхIа 21—23 доакъара единица Iалашъе тхоай низ кхачарга сатувс оаха, — аьлар колхоза председатела Б. Ведзижева. — Цу гIулакха тIадерзадаьд оаха тхоай деррига хьинар.

М. ЭРЗИЕВ.

Оарц дала!

КХАШ ОАСАРАХ ХЬАЛДИКЪАД

Люцерна ахкан замалахьа хьайбашта кхача хиларал совгIа гIожеи мошеи доакъар кийчдара накъайоал. Деррига дIадаьккхача боккха пайда лу ги да из. Цудухьа дикка къахьега деза из хьалкхееш. Дукха ха йоаццаш яь хиннача проверка хьахьекхар фуна лаьрхIа йола люцерна цхьадолча боахамашка во хьалкхеелга. ДукхагIча даькъе из болх ледара латт соахка пачхьалкхенга фуна лаьрхIа люцерна йохкара план кхоачаш ца яьча боахамашка: 14 тонн совгIа мара ги дIачуденнадац кошкельдинцаша, ХIаьта лийрхIар — шовзткъа итт тонн. Иштта шиий декхараш кхоачаш ца деш йисар «Дружба» совхоз а.

Кхыча доакъошкара хьал а да веларгволаш дацар. Дерригача хьокхамех план кхоачашъе дуккха проценташ эш. Бакъдар аьлча, дулх дохкарах план кхоачашъяьй цIенача цIийца. Цамогаш мел хинна бежан дIачуделар — план качара яьккхар.

Соахка кошкельдинцаша фуна лаьрхIача люцернах план кхоачашъяьяц. совхоза кулгалхоша цу гIулакха терко ца яьндаь. Эггара хьалха керттерча агронома Л. Исхаджаева. Укхаза цхьа хаттар отт. Хьалха даьннача гIалатех мукъабовла хьежабий совхоза кулгалхой? Ши бIаь гектарал совгIа люцерна оасарах хьалйикъа латт тахан. Шоай декхараш кхоачашдиц агрономически служба болхлоша а. Лохача боараме, йоагIача ханал тIехьаяьха чакхъяьхар агротехнически мероприятеш. ХIаьта цунах хьахиннар гуш да. Оасара «дIакхаьллай» люцерна.

Укх шера дIайийнача люцерна 50 гектар йисай культиваци ца еш, садоахкача хIамашта духьала молхаш ца тохаш. Цхьадолча доакъаш тIа оасар дукхагIа да е люцерна я кхетадергдолаш дац. ТIаккха мичара доагIа укхаза ялат. Цкъа цу хьакъехьа къамаьл, деш цхьан кулгалхочунга иккхар техника тоац яха дош. Цул харцахьа хIама оаллалургдий хац тхона сага. Йоккха йоацача «Кошкельдинский» совхозе 75 трактори комбайни я, 31 грузовой машина я. Дукха я кхыйола техника а. Селларча техникаца «Кошкельдинский» яр санна ши совхоз лелае вIаштIехьдаргда. Укхаза бехк тIерабаккха хьежа везаш дац.

ГIадвугаш дац «Дружба» совхоза кхашкара хьал а. Иштта во хьал долаш да «Гудермесский» совхоза кхаш а. Тхо хьежа хинна 70-и 80-и гектар йола ши кха оасарах хьалдиза дар. Люцернах садоахка хIамаш летай. Нагахьа санна лоацача хана гIулакх тоа ца дой, совхоза директора Т. Герзелиевеи керттерча агронома В. Волковеи «объективни» а «субъективнии» а бахьанаш леха дезаргда люцерна ги дохкара план кхоачаш ца яр бахьан долаш.

ДикагIа деций хIанззехьа гIулакх тоадича?

М. БЕСКАЕВ,
Гудермесски РАПО керттера агроном.

Н. БОРИСОВ,
тха штате воаца корр.

ЧУIЕ ЦIЕНОШ ХЬАЛДАРА—ДЕРРИГАЧА ХАЛКЪА ЙОАКХО

(ДIахододар. Долалур 1-ча оагIо тIа).

Из лоархIаме проблема къоастаяра ерригача таронех, методех, ерригача ресурсех пайда эца беза. Социальни сфера дегIаккхувлара, къаьстта чуIе фусамаш хьалъяра средстваш хьакъестаечара остаточни принцип дIаяккха еза, хIанз санна цхьан боахама 2 — 3 квартира ца а деш, хIаьта хIанзарча программа тIа лерхIача бесса дикка дукхагIа е еза.

Наха чубаха фусамаш хьалъеча пайда эцаргба финансироване ерригача источникех. Хьалъе лаьрхIача 9,4 млн. кв. метрах — 3,8 млн. кв. метр е 40,5 процент паччахьалкхен средствайн предприятей фондеи чотагIа хьалъергья, 4,8 млн. кв. м. (51 процент) — бахана наьха средствай чотагIен паччахьалкхен кредита новкъосталцен, 0,8 млн. кв. м. е 8,5 процент — жилищни кооперативий рузкъах.

Нах чубаха фусамаш хьалъечара доккхий декхараш толаме чакхдахара боккха лоархIам болаш да жилищно-гIишлон кооперацин дегIайоалаяр. Вай республике дIаяхача пятилеткеи карарча пятилетка хьалхарча шин шерен хьалъяьй 89 эзар кв. метр кооперативни фусамаш, 1300 совгIа болча дезалашта керда квартираш еннай, цар вахара хьалаш тоа а деш. Бакъда, кооперативни хьисапе нах чубаха гIишлош хьалъяра гIулакх республике шерра дIададьржадац. ГIишлош юкъе йоалаеча цо ерригa а 6 процент мара дIалаьцаяц. Из а деррига хIана дац аьнна город Грозне.

Кийчъяьча программа тIа белгалдаьккхад, 2000-гIа шу хьатIакхачале кооперативни хьисапе нах чубаха фусамаш хьалъелга 5,1-зза алсамдаккха. Республике бахача наха хIара шера 800 кооперативни квартира кхача еза.

Из дара горисполкомашеи райисполкомашеи шоаш йолйолча моттигашка цу тайпара кооперативаш хьаяра тIехьара кхетам балара болх чакхбаккха беза, къаьстта юрташка а долаш. Уж коллективни быта дикагIйола а керда а формаш хилара тарра, дIахо дегIайоалае еза кагирхой комплексаш. Къонача дезалий вахара хьалаш тоадаь ца Iеш, цо новкъостал дергда коллективизма принципаш дегIайоалае, цар общественно-политически хьинар айде, царна къахьегама, нравственни, физически кхетам бала.

Боккха лоархIам болаш да индивидуальни хьисапе нах чубаха фусамаш хьалъелга а. ТIеххьарча шерашка республике цу наькъаца 100 — 120 эзар кв. метр цIенош хьалду. Из нитта дале а дукхагIйолча горисполкомаша, райисполкомаша, министерстваша, ведомстваша, предприятеша, организацеша керттерча даькъе шоай теркам тIабохийт паччахьалкхен капитальни вложенеех цIенош хьалдара. Де дезараш диц дIахо индивидуальни хьисапе нах чубаха фусамаш хьалъяра, цIенош хьалдара, участкаш ялара, уж инженерни даькъе тоаяра, моттигера гIишлон а отделочни а материалаш хьаелга дегIадоаладара, цIенош хьалдеча наха новкъостал дара. Цхьацца йолча моттигашка хIанз а нийслуш да индивидуальни хьисапе цIенош хьалдеча наьха хьадечунцара безам боабергбола гIулакхаш. ЦIенош хьалде безам болча а из де чот йолча а дукхача наха йоккхий халонаш лов участкаш шоашта тIачIоагIъеча, проекташ оттаеченчIоагIъечеи, цIенош хьалдара кредит эцача, гIишлон материалаш эцача а уж шоай коа дIахьоча, цIенош хьалдеча, царна ремонт ечеи уж тоадечеи хана. Къаьстта чIоагIа кIезига хьалду шоай доалахьара цIенош Веденски, Советски, Малгобекски, Назрановски, Ачхой-Мартановски, Сунженски, Шелковски районашка.

Дукха ха йоаццаш тIаийцача «Шоай доалахьара цIенош хьалделга сихдара де дезарех» яхача КПСС ЦК-и СССР Министрий Советийн социамга хьежжа, республике оттаяьй индивидуальни дикка цIенош дукхагIа хьалдара йола программа. Духхьал укх шера лаьрхIа да шоай доалахьара цIенош хьалдара 13,7 эзар участок къоастае, 1990 шерага кхачале 1,3 млн. кв. метрга дIакхача тарлуш я цу хьисапе хьалдеча цIеной юкъара майда. ЛаьрхIа да 2000 шу хьатIакхачале 4800 эзар кв. м йола усадебни оалача тайпара цIенош хьалде, цу даькъе карарча пятилетке — 1370 эзар кв. м., 13-ча — 1629 эзар кв. м, 1996 — 2000 шерашка — 1800 7 эзар кв. м. Цо аьттув лургба цу наькъаца хьаллеча цIеной боарам 51 процентага дIакхоачабе.

Министерстваша, ведомстваша, предприятеша, организацеша, горисполкомаша, райисполкомаша шоашта хьатIаэца деза шоай доалахьара цIенош хьалде участкаш къоастаяь моттигаш наькъашца, хица, электроэнергеца, газаца, хIаьта иштта социальни инфраструктура кхыйолча объекташца Iалашъелга, цу гIулакха цу боахамий, районий, шоай доалахьара цIенош хьалде рий средстваех пайда а эцаш.

НГIАССР Госагропрома хьалхадаьккхад, ший доалахьара цIа хьалдеча сага долевой хьисапе новкъостал а деш, из дакъа 25 шера дIоахала дIа а токхаш. цIенош хьалдара йолча льготехи бокъонехи биззагIа пайда эцалга. Цо цу цхьан хана новкъостал дергда чIоагIа йола къахьегама коллективаш вIашагIйохка.

МалагIча низаца кхоачашъе лерхI ерригa жилищни программа? Дикка дукхагIйола паччахьалкхен а кооперативни а нах чубаха фусамаш подрядни хьисапе хьалъе лаьрхIа да. Керттерча гIишлош хьалъяра йолча подрядни организаце — Нохч-ГIалгIайчен гIишлон управлене хIанз шера дIоахала хьалъю 100 — 120 эзар кв. м нах чубаха фусамаш, «Чечингагропромстрой» треста — 6 — 7 эзар кв. м. Из чIоагIа кIезига да жилищни проблема къоастаяра. Цунца дувзаденна цу программо хьалхадоаккх, цу организацей база шеръелга, из дарца индустриальни хьисапе цIенош хьалдара таронаш 1990 шера — 257 эзар кв. м, 1995 шера — 500, 2000 шу хьатIакхоачаш — 670 эзар кв. м хургья.

Дикка доккхагIдола дакъа юкъедахьа деза жилищни проблема къоастаеча подрядни гIишлон организацеш чуйоагIача кхыйолча министерствашеи ведомствашеи: «Грознефтеоргсинтез» объединене, «Грозэнерго» районни управлене, хIаьта иштта мелиораце министерства организацеша, «Грозтрубопроводстрой» треста, «Орджоникидзетрансстрой» СПМ-131 треста. Шоай кара тоъал йоккха производственни потенциал йоллаше а, цар хийцаяц социальни сферера объекташ хьалъярца йола шоай уйла, из шоллагIча аргIанара гIулакх лерхI цар. Из декхар толамца кхоачашдара «Грозтрубопроводстрой» треста а «Грознефтеоргсинтез» объединене а кхоайтталагIча пятилетке планаца йола 50 а 10 а эзар кв. м низ бола цIенош хьалдара комбинаташ хьалъяь яха еза. Цул совгIа кирпишках дотташ дола цIенош а дукхагIа хилийта деза.

Подрядни хьисапе цIенош хьалделга санна дикка шеръе еза боахама способ а. Цхьабакъда, дукххача ведомствашеи предприятешеи хозспособа наькъаца нах чубаха фусамаш хьалъелга ледара леладу. Из доагIаш да цIенош хьалдара ерригa материальни ресурсаш цар кара йолча гIишлон материалийн гIишлон индустреи промышленноста предприятешта.

Наха чубаха цIенош дукхагIа хьалдара шеко йоацаш лоархIамегIеи аттагIеи йола таро я цун индустриализаце боарам лакхбелга. Эггара хьалха къоастаде дезаш да йоккхийча панелех цIенош хьалдеча хIанз долаш долча производственни низалех пайда ийбара гIулакхаш. Цунца цхьана оттаяьй керда домостроительни комбинаташ хьалъярен 2000 шерага 335 эзар квадратни метр чубаха цIенош хIара шера хьалдергдолаш цар низалаш алсамдахарен программа. ХIанзара пятилетка чакхъялалехьен 13-гIча пятилеткен республика цхьайолча районашка хьалъергья керда домостроительни комбинаташ. Амма, МагIалбик, Гудермес, Урус-Мартан, ст. Орджоникидзевская, ст. Шелковская, ст. Наурская санна йолча йоккхийча районни центрашка цхьаккха домостроительни база яц. ХIаьта цо юхатетт уж экономически социальнии дегIаухилга, цу даькъе чубаха цIенош хьалделга а. Из гIулакх аттача даккхара де дезар да хIара городеи йоккхачэ райцентреи моттигерча организацей низаштеи средствашеи кооперации а еш, мамогга сихагIа цIенош хьалдара тайп-тайпара шоай база хьаелга.

Жилищни дош сихагIа къоастадара гIо дергда монолитни домостроени дегIайоалаяро а. Халахете а, республике хIанз яьржаяц из.

МоллагIа гIишлош хьалъелга дегIадоаладеча толам баккхар тийша да материально-технически Iалашо елга лоарзагIа ца дувлаш, чIоагIа хиларах. Тахан хала да дефицит йоацаш йолча гIишлон материала цIи яккха. ГIишлош яра темпаш юхатетт кирпишк, хьу, тхов тилара эша материалаш, турбаш, запорни арматура, радиатораш, санфаянс, уйнаш, линолеум, рудай йоаца материалаш ца тоъаш хиларо. Укх тIеххьарча хана цIаьхха лаьгIденнад кирпишк хьаелга, ледара дегIаух гIум, жагIа, кхыйола инертни материалаш арахецилга.

Республике отта а яь, чIоагIъяьй из кхоачашъяро наха чубахеи кхыйолеи гIишлош хьалъяра тIа-тIа йоккхагIа хулаш йоагIа объемаш йизза Iалашъергйола гIишлон материалийн индустриальни домостроенеи промышленность дегIайоалаяра программа: кирпишк арахецилга 2000 шерага 1987 шерaца нийсдича 2,5-зза дукхагIа хургда, 555 миллион условни кирпишкага кхоачаш. Из дукхагIа хургья пений дозали уж хьалдарга дIадодари массехказа лохдергдола бетонах яь пенаш деш йола материалаш арахецаргйола завод хьал а яь, болх бе йолаялийтара чотагIа. Цул совгIа кирпични заводаш хьалъе лерхI «Чечено-Ингушстройматериалы» объединене 60 миллион кирпишк арахецаргйолаш. НГIАССР «Госагропромо» кирпишк йоацача моттигашка: Ножай-Юрта 1988 — 1989 шерашка 8 миллион кирпишк хьаергйолаш, Наурская яхача станице 1990 — 1991 шерашка 20 миллион кирпишк арахецаргйолаш. Иштта лаьрхIад кирпишк дукхагIа арахеца, болхлошта къахьегеи салаIеи хьалаш хьаде таро лургйолаш, болх беш йолча заводашта овлангара реконструкции техперевооруженин е.

Цунца цхьана белгалъяьй керамзит, гипс, утеплителаш, пенаш ду панелаш, облицовочни плитка, гIум, жагIа, аьта тIо арахецаш йола керда предприятеш хьалъярен йолаш яраш шеръярен программа.

Республике наха чубаха цIенош хьалдара структурана дIахойодача хана оптимизаци яра проблемо дIадех социально - демографически, къаман - бытовой, Iалама-климатически, архитектурнии кхыйолен моттигера башхалонаш теркал а еш, оттаяь лаьрххIа йола Iилман ларда тIара рекомендацеш юкъейоалаелга.

Цхьадола структурни хувцамаш юкъедоаладанза дарггдац гIишлой этажаш хьалъяра даькъен нах бахача цIенойх пайда ийбара тиnашкен, къаьстта НГIАССР городашка. г. Грозне эггара дукхагIа 9 — 10 этаж йола цIенош хьалдергдолаш гIулакх де деза, дукха этажаш йолча цIеношта юкъе экономичнегIеи комфортнегIеи уж хиларах тарра. Цунца цхьана эIамигача городашка дукхагIдолча даькъе 4 — 5 этаж йола цIенош хьалделга юкъедоаладе деза, хIаьта иштта юкъедоаладе деза вахара комфортнегIа дола хьалаш Iалашлергдола кIезига этажаш (1 — 4 этаж) йола наха чубаха цIенош хьалделга. Уж санна дола (1—4 этаж) цIенош хьалде мегаргда г. Грозне реконструкции модернизации еча кIезига этажаш йола гIишлош йолча доазон тIа, иштта пригородни зоне а. Бахача наьха демографически дIадехарашка хьежжа, цIеной майданеи таьрахьаи юкъера вIашкадоагIаш доацараш нийсдара тIехьа де дезараш деш да. Хьалде доладеча цIеной структурера кхоачамбоацараш дIадахара тIадерзадаь цхьадараш хIанз а белгалдаьд.

Программа тIа оттадаьд НГIАССР тайп-тайпарча социальни группай фусамий дош къоастаделга. МоллагIдола квартирни цIенош хьалдешие а, хьалде лерхI лаьрхIа дола нах чубаха цIенош а (МЖК, общежитеш, къаьстта къонача дезалашта, нах чубахача цIеной хьалхарча этапе къабеннача инвалидашта йола лаьрххIа квартираш). Кхетадеш да дуккха дар проектни институтий болх тоабарахи цар йоагIаш йола производственни база хиларахи тийша хургхилар. Проектни организацеша хIанз деча балхий боарамаш заказчикийн гIишлонхойн хьашташ кхоачашдеш дац. Дуккха дола нах чубаха цIеноши кхыйола лаьрххIа гIишлоши институтий таронаш кIезига хиларагIа проект оттаеш яц.

Проблема толаме кхоачашъяра долча дешашта юкъе къаьстта моттиг лоац, аьнна белгалдаьккхар докладчико, нах чубахача цIеной фонд лораеш беча балхо. КПСС Центральни Комитето цкъа белгалдаьнкха Iийнадац из болх лоархIаме хилар, капитальни ремонт еча хана хулаш дола цIенхашттара кхоачамбоацараш сихагIа дIалаха дезаш, нах чубахача цIеной фонд эргаяьккха тоае а кердаяккха а езаш хилар. Из указани бIарччеи йиззаи вай республикана а йоагIаш я.

1988 шера 1 январь тIакхоачаш республика нах чубаха фонд 15241,5 эзар квадратни метр яр, цох паччахьалкхен яр 5489,3 эзар квадратни метр, жилищно-гIишлон кооперацe 182,8 эзар квадратни метр. Моттигерча Советий нах чубахача цIеной фонд 1998,2 эзар квадратни метр.

1988 шу дIадолалуш республике дар 16 эзар саг чувахаш тоаде йиш йоацаш тишеи дехаи 134,1 эзар квадратни метр цIенош. Духхьала уж Iалашбара хьалъе еза 4000 квартира. Тишачеи дехачеи цIеношка баха нах кхычахьа баха дIабохийтилга мела лел. Тишеи дехаи цIенош эггара дукхагIа да «Грознефть», «Грознефтеоргсинтез» объединеней, НГIАССР Госагропрома, моттигерча Советий, «Грозэнерго» РЭУ балансе.

Хадданза шерагара шерага кхоачашъеш яц нах чубахача цIеношта капитальни ремонт яра план «Красный молот» заводо, машиннаькъа Грозненски отделене, Нохч-ГIалгIай гIишлон управлене.

Боккха пайда эца йиш я нах чубаха цIенош эргадаьха тоадара жилищно-гIишлон кооперативаш вIаштIехьъяьхача, эргадаьха тоале дезача цIеной юхебиса мах лакха ца хиларагIа кооперативай членийн йиш хургья ларегIа дола нах чубаха цIенош шоашка кхачийта. Цудухьа керттера декхар да гарггарча шерашка нах чубахача цIеной фонда капитальни ремонт ярен эргадаьха тоадареи балхий боарам кIезигагIа бале а 1,5-зза а лакхбар. Из дара вай декхарийла да ремонтно-гIишлон организацей производственни мощносташ чIоагIа шеръе.

Укх тIеххьарча шерашка цIенхашттара проблема а хинна дIаэттад вайцига йоккхийча панелех даьча цIеношка нах бахар.

Нах чубахача цIеной фонд лораяра гIулакха тIа дукхагIа пайда эца боагIа квартирашка бахача наьха новкъосталах, нах чубахача цIеной фонд — халкъа эггара кертегIа дола рузкъа кхом беш лорадара кхетам бала беза.

ДIахо йодача хана нах чубаха цIенош дукхагIа хьалдареи капитальни ремонт ярен, цар чу нах чубахилга эргадаьккха тоадареи декхар оттадеш вай декхарийла да уж арахьара тоадара гIулакхаш царца кхоачашде. ЙоагIаш йола инженерни сооруженеш хьалхагIа хьаелга Iалашде. Вай цхьайолча городашка, районни центрашка, кхыча нах бахача пунктaшка хIанз а молаш дола хий кхоачамболаш дац, хий лоаттадара тешшаме системаш хьаяьяц, канализаци яц, ледара да йIовхалцара централизованни Iалашон гIулакх. Иштта из доллаше а коммунальни боахама уж доакъош дегIадоаладара къестаеш йола капитальни вложенеш шерагара шерага караерзаяц. Масала, 1987 шера духхьала моттигерча Советий объекташка гIолла «Чечинггражданстрой» трестеи Нохч-ГIалгIай гIишлон управленеи бехкагIа республика городашкеи райцентрашкеи болх бе йола ца йолийташ йисар 22,5 километр водопровод. Хий хилийтара хьакъехьа бахача наха цIенхашттa лоткъамаш ду республика Минводхозага.

Хетаргахьа, нийса хургда, нагахьа санна нах чубахача цIеной фондах пайда эцача, из лораелга Iалашдеча долча кхоачамбоацарий хьакъехьара критически замечанеш вай жилищни ремонтно-гIишлон организацешта санна халкъа депутатий городскойн раойннниг Советий исполкомашка а кхачийтача. Уж декхарийла я цу лоархIамеча участкана дукхагIа теркам тIабахийта, хIара жилищни боахамерча гIулакхашта тIахьожам лоаттабе, цар коллективашта дикза даргдоаца новкъостал де.

Тахан чIоагIа къаьстта вайна хьалхашка латт гIишлош дика хьалъяра, эггара хьалхарча аргIана нах чубаха цIеноши кхычола соцкультбыта объекташи хьалъяра дешаш. Цудухьа Госстройс, моттигерча Советаша, министерствашеи ведомствашеи, организацешеи предприятешеи. гIишлон производствана юкъе дакъа лоацача массанеша, промстройматериалийн стройиндустреи организацеша цхьан хIамана тIадерзадаь а предметни а лелале деза гIишлош дикагIа хьалъяра гIулакх.

Республике бахача дукхача наха чIоагIа ира гIеттаду нах чубаха фусамаш социальни нийсхонца екъара дешаш. Цар новкъа а хеташ дувц общественни рузкъа, цунца цхьана фусамаш а, дIа-са екъача массаза цIенча, мугIарерча къахьегамхошкахьа озабезам ца хилара практицах, кIезига масалаш дац къахьегама дисциплина телхаераш, рвачаш, пьяницаш хьалхалаттараштa нийсса таронаш кхоачаш хилара, хIаьта нийслу цар хьалаш тIехдолаш а. Новкъа хете а, халкъа Советаша, цар исполкомаша, боахамий кулгалхоша ма доаггIара ира а принципиальни а гIулакх дац фусамаш дIаекъача нийсхо ца хиларах лаьца.

Уж дешаш къестадеча горисполкомашеи райисполкомашеи, ведомствашеи предприятешеи гласноста а демократизаце а позице тIара гIулакхаш дац. Айхха къайла наIараш йолча кабинеташка гIулакхерча наха шоай хьашт долча тайпара фусамаш екъаш хинна ха дIаьннай, законность лораяга цIенхаштта бола общественни тIахьожам вIаштIехьбаккха беза.

Вай прессас, радиоси телевиденеи кхоачамбоацараш майрагIа хьагучадахар, цар бахьанаш тахкар, уж дIадахара никъ бувцар лovра. Из дара тIагIертта болх бе беза общественноста низ, штатнии штатни боацеи корреспонденташ оарцагIбоахаш, нах чубаха цIенош хьалдеча микрорайонашка, хьалъяь яхара ха йIаьхъеннача объекташка, гIишлон материалаши конструкцеши хьаеча предприятешка эттача хьалах объективни общественни хетар вIаштIехьдаккха корреспондентски посташ вIашагIйохкаш.

Депутатий къамаьлаш

Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета сесси хилале хьалха Лакхехьарча Совета планово - бюджетни комиссе, гIишлошъяран гIишлон материалий промышленностеи комиссе, коммунальни боахамеи бытовой гIулакхаш дареи комиссе цхьана льча заседане, аьлар ше къамаьл деш Лакхехьарча Совета планово-бюджетни комиссе председатела депутата **В. А. Куценкос**, кIоаргга техна а техкар, йийша а йиййцар НГIАССР-ра хIара дезал 2000 шу хьатIакхачале шоай доалахьарча цIенца е квартираца Iалашбара йола республикански комплексни программа. Комиссе членаша яь вывод: цу дешах йолча КПСС XXVII съезда решенешка хьежжа я из программа. Цунца цхьана депуташа белгалдаьккхар, республикански программа проект дIахо тоае езаш йолга.

Депутатий садуаш хIама дар программа проект оттаеча хана подрядчикашца, хIаьта нитта республикански министерствашца, ведомствашца, союзни доалерча предприятешца, финансироване ерригача источникий чотагIа цар цIенош хьалдара йолча заданеех дагабаьнна ца хилар.

Комиссе членаша иштта белгалдоаккхар, социальни инфраструктура объекташ хьалъяра эша средстваш дIахьожаяра дешаш программа тIа къоастадаь хила дезалга. Тхона хетачогIа, кIоаргга тахка дезаш да ер дешаш: керамзит хьаелга чIоаггIа алсамдаккхар, подрядни организаце шоай доалахьара гIишлон база шеръяри цIенош хьалдеча даькъе таI-тIа доккхагIа хулаш доагIа боарамаш кхоачашдара из кийча хилийтари. Оттаьча программана Iалашо яра дешаш биззача боарама къоастадаьдац проектироване а. Проектни институташка яь расчеташ соцкультбыта кхыдола дешаш теркал ца деш яьй.

ЧIоаггIа ира латт гIишлош дика хьалъяра дош. ГIишлош хьалъечара дикал айелга — духхьал гIишлонхой керттера декхар хинна ца Iеш, хIаьта иштта хIара депутата декхар а да. Вай декхарийла да укхаза бокъонца бола паччахьалкхен лостам бе, кердача квартирашка баха ховшача наха ремонт яра дукха рузкъа доаде дезаш хургдоаца хьал вIаштIехьдаккхa.

Кхыдола лоархIаме дош — кхы тIа дола низаш оарцагIдахар, ерригача таронех пайда эцар. Из ца дича жилищни программа къоастае вIаштIехьдаргдац. Эшаш да боахама способ шерагIа юкъейоалаяр, из дара низ дIамелкхоача алсамдаккха деза моттигера гIишлон материалаш хьаелга.

Жилищни проблемаш къоастаеча тоъал йоккха моттиг дIалоац жилищни фондах пайда нийбелгеи из лелаелгеи тоадаро. Укх тIеххьарча хана цу даькъе деш дар кхоачам болаш дац. Город Грозне жилищни фонда дикка доккхагIдола дакъа капитальни ремонт е езаш да. Капремонта дIахьожаду рузкъа кхоачамболаш дац. Цхьабакъда, из а, материальни таронаш тоъаш ца хилар бахьан долаш, биззача боараме дIадахийта аьттув балац.

Лакхехьарча Совета массазарча комиссеша лерхIачох, Советий контрольни функцеш шеръелга — нах чубаха фусамаш хьалъяра а уж дика хилийтара а тоъал йоккха резерв я. Iалаьмате лоархIаме да цIенош а инженерни коммуникацеш а дикал лакха йолаш хьалъяри нах баха кварталаш тоаяри шоаех тийша йолча организацешкареи бехктокхамеча болхлошкареи из делга чIоагIагIа Советаша хьадехаш хилар.

ВIаштIехьдаккха деза «Жилье-2000» яха программа кхоачашъелга мишта лел наха ховш хилар, из деча лоархIаме да долаш дола хьал дIахайта ца Iеш, хIаьта иштта перспектива, белгалъяьнна тенденцеш дIайовзийтар.

Республика Лакхехьарча Совете хьачуеннача «Жилье-2000» яхача комплексни программа, аьлар Грозненски горисполкома председатела депутата **В. М. Шамардина**, хьахайтар вайга бе безача балха боарам мела-б. Ерригача районашка, города дуккхача предприятешка вIаштIехьъяьхай жилищни дош къоастадара йола программаш. Цхьайолча предприятешка цу дешах йола проблемаш къоастаелга лоацача хана чакхдаккха а лаьрхIад. Бакъда, бIарчча города лаьрхIача, из чIоагIа чоалхане декхар да.

Таханара г. Грознен чуIеча цIеной фонд 5,8 миллион кв. метр я. Юкъера лаьрхIача хIара сага 14 кв. м кхоач. Цхьабакъда, цхьа эзари ах эзари гаргга дезал хIанз а аварийнии воча хьален долча цIеношка бах, цудухьа вай цар вахара хьалаш тоаде дезаш да. 2000 гаргга дезал бах загазованнин цIи ялар кхерам болчеи зонашка. Укх шера цхьоалагIча январе даьча лоархIамех райисполкомашкеи предприятешкеи квартирни аргIагIа латташ 23000 дезал ба.

ЛаьрхIа программа кхоачашъяра тхона эшар да города жилой фонд 9,3 миллион квадратни метр кхы а тIатохалга, е вешта аьлча кхы тIа а 65 эзар квартира хьалъелга. Из декхар кхоачашдара овлангара хувца деза цу проблемацара гIулакх, социально - культурнии бытовойн гIишлош хьалъяра дукхагIа теркам тIаоза беза. Цу позицешкара хоадабе беза ерригa йолаш йолча гIишлон конвейера мах, цун финансировани елга, подрядни организацей гIишлошъяра низаш дегIадахкара перспективаш, гIишлон материалий, гIишлониндустре, иштта проектни организацей низаш теркал а деш.

Долаш долча хьалага хьежжа промышленни предприятешца цхьана горсовета исполком аьттув баларга къаьстта сатувс хозспособ дегIайоалаяра. ХIанз укх шийтталагIча пятилетка шоллагIча ханачухь лаьрхIа да хозяйственни хьисапе 1500 квартира хьалъе. Хоалуш гIо дергда индивидуальни гIишлош хьалъяра хинна запрет дIаяккхаро. Монолитни хьисапе цIенош хьалделга дегIадоаладара теркам тIабохийташ да тхо, цу тайпара 2000 шу чакхдалале 9500 квартира хьалъе лерхI.

КIезигагIа лоархIам болаш хIама дац нах баха районаш инженерни хьисапе Iалашъяр. Городе гIишлош хьалъелга -цIенхаштта юха тетташ хIама да йIовхалъIалашъяра объекташ тIехьаюсалга. Хиш цIендеш дола гIирсаш хьалдара дешаш а хала къестаду, хIаьта уж доацаш цхьаккха объект эксплуатаце дIаяла йиш яц. Из иштта доагIаш да транспортнии проблемана а. Долаш дола наькъаш, тIаьш, путепроводаш, кхыйола дорожно - мостовой объекташ перспективо меттал таханарча дено дIадехарашка а хьежжа яц. Керда хьалъеча районашкара нах транспортаца Iалашбе беза. Хина снабжени, ливневой канализаци дегIайоалаяра къоастаде дезараш кIезига дац.

ХIанз йолаш йолча жилищни фонда эксплуатаци елгеи доал делгеи горсоветага цIенхаштта уйла яйташ да. Цунна доал делга дIадехарашка хьежжа дац. Бахьанаш дукха да. Жилищно-коммунальни боахамий кулгалхоша, моттигашкарча Советий иштта ведомствай бехкагIа пайдан доацача доалаш латт нах баха цIенош, дошкольни учрежденеш. Духхьал укх тIеххьарча 7 шера городе нах бахара пайдана йоацача кхаьчай 250 квартира.

Инстеяланза йола объекташ эксплуатаце хьанийрах, жилищно - граждански гIишлошъеча лоха темпаш хиларах, квартираш дIа-хьа екъача кхоачамбоацараш дувлийтарах хIанз шу хьалха цIенхаштта критика йир тхона. Цу тайпара негативни моттигаш дIахо ца хилийтара г. Грознен городской а районни а Советий исполкомаша вIаштIехьдаьха а вIаштIехьдоахаш а гIулакхаш ду. Города общественность, массазара комиссеши кхыйола депутатски формированеши цу балха юкъе хьинаре дакъалоацаш я.

Нах фусамашца Iалашбара дош тахан объединене «готтига» моттиг я, аьнна белгалдаьккхар «Грознефть» объединене генеральни директора **Р. М. Хачатурова**. 1988 шера 1-ча январе квартираш эцаран вахара хьалаш тоадаран аргIагIа латташ вар 2437 саг. Цу тIа, дукха дезал тишача цIеношка Iеш ба, кхычахьа баха ховшабанза барг а боацаш. Иштта дика тоаяь фусамаш эшаш 3265 дезал ба. Расчеташа хьахьокх 2000 шу хьатIакхоачаш царна кхы а 1300 саг тIаккхетаргволга.

ГIулакх тоаде йиш я, нагахьа санна тхоай низашца махулла дукхагIа бахача наха фусамаш хьалъе тхо долалой. Объединене кийчъяь «Фусамаш-2000» яха программа цунна хетаяь я. Нагахьа санна тхоай низашца 1986 шера 385 квадратни метр фусамаш хьалъяьяле, 1987 шера — 1941 квадратни метр, укх шера лаьрхIад 8000 квадратни метр фусамаш хьалъе. 1990 шера — 11 эзар совгIа, хIаьта 1995 шера — 17 эзар квадратни метр. Цо дIадехаргда тхогара хьинар ай а даь къахьегар.

Укх тIеххьарча шин шера гIишлон майдаш хьакъоастаяра хьакъехьа хаьдда болх бу оаха горисполкомаца цхьана.

ЦIаьхха гIишлош дукхагIа хьалъе доладаларо дIадехаргда дукхагIа проектни балхаш а. ХIаьта укхаза дукха да тха «СевКавНИПИнефть» институтa де дезаш.

Цу тайпара болх чакхбоаккхалургбац чIоаггIа тхоай гIишлон индустри ца хуле. Цудухьа, 1989—1990 шерашка шера 10—12 эзар кубически метр аьшкбетон арахецаргйолаш реконструкци е лаьрхIад гIишлониндустре базана.

ГIишлош хьалъяр дукхагIа шоашта дIатIаэца деза тха промышленни предприятеша. Укх шера шоай инициативагIа фусамаш хьалъю 11 предприяте, хIаьта дукха нах шоай низашца хьалъеча фусамашта аргIагIа а латт. Цхьабакъда, уж Iалашбе тха низ дIакхачац. ГIулакха чоалхог бетт кирпишк ца хиларо.

Объединене кийчъяьча «Жилье-2000» яхача программа хьахьокх, нагахьа санна из оаха кхоачаш а йой, генподрядагIа шера 8—10 эзар квадратни метр фусам хьал а йой 1999 шера хIара мехкдаьттахо ший квартира йолаш хургволга.

Из проблема сихха къоастаяра малагIа таронаш я тхога? Эггара хьалха — индивидуальни гIишлош хьалъяр. ХIанзлехьа 375 саг ва ший цIенош хьалде безам болаш. Проекташ, оттаяра, хица — газацеи электричествацеи Iалашбу коммуникацеш, наькъаш дара хула зе объединенес шийна хьатIаэц. Цул совгIа, индивидуальни гIишлош хьалъераштa новкъостал дергда гIишлон материалашца а.

ШоллагIйола таро я, мукъяьнна фусамаш тоа а еш цу чу шозлагIа нах чуховшабар. Цудухьа дукхагIа средстваш дIаяхийта лаьрхIад фусамашта капитальни ремонт яра. ДIахохьоргба МЖСК-аш шеръяра болх.

Назрановски районе чуIе фусамаш хьалъяра программа кхоачашъярах дийцар «Электроинструмент» завода слесара - лекальщика депутата **А. М. Котнева**. Районе баха нах чуIеча фусамашца Iалашбара хьакъехьа тIанийца программа кхоачашъеча дикка дукхагIа теркам тIаухийт индивидуальни цIенош дара способа. Нах тIакхеташ хилар, керда дезалаш хьахилар теркал а деш районе 2000 шерага кхоачаш хIара дезал фусамца Iалашбара 630 эзар кв. метр хьалъе еза. Укх тIеххьарча шин шера 27 эзар кв. метр хьалъяьй.

Районера цхьадолча боахамаша цIенош хозспособагIа хьалду. Цхьабакъда, цу методагIа хьалдара гIулакх хийцца дIадодац лерттIа материалашца Iалашо ца еш хилар бахьан долаш. Районе кирпишк хьаеш йола кооператив вIашагIъеллай. «Октябра 40 шу» яхача совхоза болхлоша кирпишк арахецалга вIаштIехьдоаккхаш латт. Экаж - Къонгий юрта болх бе йолаеннай гIишлон блокаш хьаеш йола цех. ЧуIеча фусамашта чухьа отделка яра «Интерьер» яха кооператив вIашагIъеллай. ХIаьта а белгалдаккха деза, бIарчча хьанийцача программа республика масштабашка, сона хетачогIа, материальни Iалашо ярца йийза яц. Укхаза кирпишках дийца Iац, хIаьта дувцар хьунах, шиферах, металлоконструкцех, сантехниках, иштта кхыдолчох да. ЦIенош хьалдара материалаш тайп-тайпарча способех Iалашъе езаш хул, цхьайолча хана шек воахача наькъагIа а.

Тха заводе чуIеча фусамашта аргIагIа латтарий список чIоагIа мела кIезиглу. 65 квартира йолча цIагIара фусамаш жилищни законодательство телха а еш дIа-са йийкъар. Духхьал дIаала деза социально - бытови гIулакхаш тха завода кулгахоша шоллагIча плане леладелгах. Геттара воча хьал тIа я салоIа база, завода бытовкаш. Укхаза иштта хозспособ тIаэцац.

2000 шерага кхоачаш хьалъе еза, аьнна, докладчика хьоаха яьча 9 млн. кв. метр чуIеча фусамех диълагIа дакъа Нохч-ГIалгIай гIишлон управленега кхоач, аьлар управлене начальника депутата **Э. Э. Исмаилова**. Оаха дика кхетаду тхоашта тIабужа бехктокхам мел боккха ба. ХIана аьлча, ши млн. кв. метр совгIа чуIе фусамаш хьае еза, из тахан карагIдаьнначул шозза дукхагIа хул.

ЛоархIа ергъий-те коллектив цу декхарех? ЛоархIа ергъя. Эггара хьалха тха кхы тIа 2—2,5 эзар гаргга болхло хьаэца везаргва.

Республика гIишлонхоша шоашта могар ду халкъа боахама деррига доакъош дегIакхувлара. Тоалуш, хувцалуш йоагIа город Грозный, хьахиннай керда проспекташ, хьалдеш латт дукхазза вIаштIардаь цIенош. 1986—1987 шерашка дегIаахара фактически боарам 35 процент хилар. ХIаьта тахан тха гIулакхаш ма хетта дIадолхац. ГIишлон-монтажни балхий план кхоачашъяц.

Тхона хов, строймонтажни боарамаш лакхделга моттигерча материалий боарам дегIакхувларца мара Iалашде йиш йоацилга. ХIаьта а 1988 шера 5 бетта моттигерча материалашца Iалашдара хьал геттара телхад. Масала, цу юкъа тхога хьа ца кхоачаш йисай 2,6 млн. кирпишк, 24 эзар куб. метр жагIа. Цу гIулакхо дукха нах хьабе болх а боацаш багIийт, балхара дIабувлийт. Тхо долчара шера 600 саг дIаваьннав.

Ховш да, керамзит йоацаш ДСК-а, аьшкбетонни конструкцеш ю завод болх бе йиш йолаш йоацилга. Оаха хала, министерствацa дийца а дийца, керамзитови цех хьайир, хIаьта цунца — Дуба - Юрта лоабат боаккха карьер. Шин шера цеха цу карьерера лоабатаца болх бир. ЦIаьхха, Дуба-Юртарча наьха дехарах НГIАССР Министрий Совета, тхога лоабат мичахьара кхахьа беза хьа ца а оалаш, карьер дIакъайлар. Из дош кхы тIехьа ца а тетташ къоастаде деза, цхьан хана, керда карьер хьалъялцца мукъагIа, из ца дой чуIе фусамаш а соцкультбыта объекташ а хьалъяра гIулакх соцаргда.

2000 шерага кхачалехьа хIара советски дезал къаьсттача квартираца е ший доалахьарча цIенца Iалашболба, яхача эггара лоархIамегIа болча новкъа хоадам болаш гIа баьккхаб республика Госагропромо. Укх пятилетка тIеххьарча шин шера хьал а даь, эксплуатаце дIаденнад юкъара пайдане майда 401,4 эзар квадратни метр йола наха чубаха цIенош, цу даькъе юрта бахача шоай доалахьара цIенош хьалдерий средствай чотагIа 313,6 эзар квадратни метр а йолаш. 34 эзар совгIа сага жилищни хьалаш тоадаьд. Амма, проблема къоастаелга сихдара йолаш йолча таронех. белгалдаьккхар НГIАССР Министрий Совета председатела хьалхарча заместитела, НГIАССР агропрома председатела депутата **А. И. Воронкина**, хIанз а ледара пайда нийбу. БIарчча хьанийцача шоллагIча шера вIаштта агропромышленни комитете гIолла юкъагIъяьккхай чубаха цIенош эксплуатаце дIададалара план. Цхьайолча РАПО цкъа санна, массаза кхоачаш ца еш ютт шоашта чIоагIъяь заданеш. ДIачулуш долча цIеной объемаш йоккхагIъярца цхьана массаза хилац уж дика, тешшаме, квартираш йоаггIача бесса тоаяь.

2000 шерага кхачалехьа юкъара майда 1,9 миллион квадратни метр йолаш, чубаха цIенош хьалде деза тха. Царех 660 эзар квадратни метр — госкапвложенейн предприятей средствайн чотагIа, 1 миллионни 240 эзари квадратни метр индивидуальни цIенош хьалдерий чотагIа. ТIеххьара вариант къаьстта лоархIам болаш я юртара гIишлош хьалъеча. «Чеченингушагропромстрой» объединене вIашагIйолла лерхI гIишлон кооператив санна йола хIара шера 3,5—5,0 миллион сома гIишлон-монтажни балхаш дергдола бахача наха гIулакхаш дара хозрасчетни гIишлон организаци. Укхаза дергда керттера гIишлони специальнии балхаш, хьаергья столярни изделеш. Бахача наьха шоай средствай чотагIеи моттигерча Советий заказегIеи шоай доалахьара цIенош хьалдара эшшача боарамагIа НГIАССР Госплано цу организацена целевой назначенегIа хьу, кирпишк, цемент, шифери кхыйола гIишлон материалаши хьожайнча бакъахьа хургдар. ДIадахача шера цахаддаш моттигера гIишлон материалаш ца тоъаш хьийзар Госагропром, уж боаггIача боарамагIа хьа ца кхахьийтар бахьан долаш. Укх шера: духхьала пхе бетта Госагропрома система предприятештеи организацештеи 5 миллион совгIа кирпишк хьа ца яхьаш йитай «Чечено-ингушстройматериалы» объединене.

Республика Госагропромо ший оагIорахьара де дезараш ду хьалъеш латта объекташ моттигерча бийдалца Iалашъяь а кхы тIа источникаш лахара. Мадарра аьлча, ерригача районашка, хIара РАПО бийда кирпишк арахеца лерхI — из дуккхача хана денз йовзаши дикеи гIишлон материал. Цхьайолча РАПО-шка блокаш арахецилга вIаштIехьдаьккхад. 13-гIчеи тIайоагIачеи пятилеткашка лоархIам боллаш дегIадоагIаргда «Монолит-С-90» яхача программагIа мадоаггIара монолитни керамзитобетонах чубаха цIенош хьалделга. Уж санна дола цIенош эггара хьалха хьалде лерхI Грозненски, Наурски, Шелковскойи Надтеречнии районашка.

Пенаш деш йола материал арахецилга алсамдаккхар духхьа Ножай-Юртовскии кхыйолчеи районашка хьалъергья ерригa лаьрхIача 15 миллион кирпишк арахецаргйола заводаш. Иштта лерхI кирпишкаш еча 3 цеха реконструкци еи цунца дувзаденна пенаш деш йола материал 20—25 процент алсамъяккхеи.

Дош лу Шалински района «Южный» яхача совхоза директора **Х. Г. Багашевна**.

Парте перестройка яра бола никъ дег тIара могa а беш, аьлар депутата, совхозе социальни сфера дегIакхувлара дукхагIа теркам тIаувз. Совхоза базови юрта — Мескер - Юрта баха нах чуIеча фусамашца Iалашбара проблема къоастаяра 1995 шерага 66 эзар гаргга квадратни метр цIена майда йола 550

(Йнстедоалар 3-ча оагIо тIа).

ЧУIЕ ЦIЕНОШ ХЬАЛДАРА — ДЕРРИГАЧА ХАЛКЪА ЙОАКХО

(Йистедоалар. Долалур 1-ча, 2-ча оагIош тIа).

цIа хьалде деза, вешта 8 шера йолча хана, шера 70 цIа а деш къахьега деза. Из проблема къоастаеча геттара лоархIаме да индивидуальни хьисапе цIеноsh хьалдар. КъахьегаШ Iоадаь рузкъа дола дикка дукхагIбола нах индивидуальни цIеноsh хьалде безам болаш а йиш йолаш а ба. ГIулакх юхаувзар лаьттан участкаш ца хиларо. ХIанз оаха 287 дезала лаьттан участкаш хьакъоастаяьй, кхы а 150 дезала даь дехар кхоачаш деш, райисполкомага приусадебни фонд шеръе дехар деш да. ТIехьа ца теттащ вIаштIетьдаккха дезаш а да, наха цIагIа чу а кхухьаргйолаш, эшаш йола материалаш дукхагIа йохкалга.

Из ювца проблема сихагIа къоастаеча а иштта мукъа йола къахьегама ресурсаш юкъеозача а новкъостал дергдар совхозашка гражданашца договор а деш индивидуальни цIеноsh хьалдара лаьрхIа кооперативаш вIашагIъехкача.

Юрта чIоагIа хала къестаду нах молача хица, берий бешамашца, культура ЦIеноsхца, школашца, иштта кхыдарашца Iалашбар санна дола вахарера лоархIаме деshаш. Уж проблемаш къестаеш совхоз укх шера 140 моттига лаьрхIа берий беш хьалъе йолаеннай, 400 моттига лаьрхIа юртара культура ЦIа, 320 моттига лаьрхIа школа хьалъяра проектно-сметни документацена заказ даьд.

ТIаккха къамаьл даьча НГIАССР чурча гIулакхий министра депутата **П. П. Чернышева** нах бахача цIеной типови проекташка юхахьажарах, подъездий, квартирий арахьара наIараш чIоагIъярах, хIара подъезде хIара квартираца бувзам а болаш запорно - переговорни устройстваш оттаелга нах бахача цIеной сметащтеи проекташтеи юкъекхахьа эшаш хиларах дийцар.

Депутата иштта теркам тIаззар юрташкарча, районни Советий исполкомий болхлоша индивидуальни цIеноsh хьалдара ссудаши лаьттан участкаши хьаекъачеи проекташ хьателачеи йирча гIулакхаш леладеш хилара. Къамаьл даьчо аьлар, цу дешашка хьинарегIа дакъа лаца а юкъегIорта а беза районий кулгалхой. Хьаяха еза законагIа йоацаш дIаенна лаьттан участкаш, уж хьалдечарех общественни комиссеш вIашагIйохка еза, спискаш цIеноsh хьалдерий сходашка, собранешка ювца еза. ТIаккха Советий исполкомаша чIоагIъергйолаш.

Жилой фонд лораяра проблемах дийцар станци Гудермес болхлочо депутата **Д. Б. Мусхаджиевас**. Вахаро вайга къаьгга хьагойт аьлар цо.

цIа лорадар, цунна ханнахьа ремонт яр из хьаллар санна лоархIаме долга. Цхьабакъда Гудермесски районе ихыча районашка санна цу даькъе дукха къоастаянза проблемаш я. Моттигерча Советий жилищно - эксплуатацинни, ремонтни организацеша чIоагIа хало оз геттара во материально - технически Iалашо еш хиларах. ЧIоагIача дефиците я турбаш, центральни отоплене радиатораш, запорни арматура, сантехнически оборудовани, обояш, линолеум, басараш, иштта кхыдараш. ХIанз а из Iалашо е йоагIача органаша жилищни фонда, эксплуатаце а ремонт а яра йолча нормашка хьежжа материально-технически ресурсаш хьакъоастаяра долча законолательствас дIалехараш тIа эпаш. Сона хетачогIа, цIеноsхта ремонт яр, материалашца Iалашбар, кердалараш хьалдар санна лоархIаме проблема я. ХIанз из тIехьатетта йиш яц.

Гудермесски территоре тIа да Грозненски машиннаькъа отделене доалахьара цIеноsh. Ховш ма хилара уж цIеноsh тиша, аварийни хьал тIа да. Укхаза Грозненски отделене кулгалхоех бехк баккха боагIа. ЦIеноsh леладара, эксплуатаци яра, царна ремонт яра кхоачамболлаш материальни ресурсаш хьа ца хьежаярах, производственни база тIехьаюсаш хиларах цIеноsхта ремонт яра план 70—80 процент мара кхоачашъяц. Квартираш лерттIа йIоах ца ярах, уж воча санитарни хьал тIа хиларах дувпаш машиннаькъахошкара жалобаш ух.

Вайх хIаране чуIе фусамаш хьалъечара кегар, моттийта леладу гIулакхаш теркал ца деш мел дутача хана, аьлар депутата пачхаьлкхен комиссе членашкара принципность йоацаш, сов атта барта йоагIаш хиларах доагIар цIенхаштта хьа ца дехаш мел дутача хана вай республике керда ваха ховча сага дега гIозале а ца еш, массадолчох дог лелхийтаргда. Социальни сферера перестройка теоретически къамаьлашкара хьаддача гIулакхашка яла еза.

«Жилье-2000» яха программа, аьлар облсовпрофа председатела депутата **Г. Г. Олейникова**, бокъонца йолаш йолча ларда тIа хьакхолла еза — хIара коллективе шерийн пятилеткайн планаш оттаярца. хIана аьлча, цунна финансировани яра белггала дакъа коллективий шоай социальни дегIаахара фондашкара хургда. Тахан дукхагIйолча къахьегама коллективашка йоацаш я уж санна йола планащ, хIаьта цхьайолча моттигашка моттийта, еррига йолаш йолча таронашка ца хьожаш оттаяь я уж. Укхаза кIезига яц чоалхане моттигаш, бакъда уж санна йола перспек-

тивни программаш увттае еза. Цу тIа гласно, къахьегама коллектива совето, профсоюзни комитето дакъа а лоацаш, къахьегамхой предложенеши пожеланеши теркал а еш, вIаштIехьъяха а еза уж.

ШоллагIдар, из сона хетаргахьа, хIанз керттера а да, наха чубаха гIишлош яра планировани елга а да. Из халахете а, хувцалуш дац. Юкъера цIенъяль дIаяьннаяц остаточни принцип. Эггара хьалха чубаха цIеноsh хьалдара планаш кхоачашъе еза, тIаккха юхе мел дисар дергдолаш. Из хургьа цу дешаех йола, республика эзараш болча къахьегамхошта хоалургйола перестройка.

«Жилье-2000» лоархIамегIа йола раздел — чубаха моттигаш дIа-юха екъара механизм тоаяр. Эггара хьалха цун ларде хила деза социальни нийсхо лелаелга, наха чубаха моттигаш дIаекъараи цар учет лелаяраи йолаш йола бокъонаш цIенхаштта къоачашъелга. Жилищни законодательство ца телхаделга. Уж дешаш кхоачашдеча боккха лоархIам болаш я профсоюзаш. Укх тIеххьарча кхаь шера кердача Жилищни законодательствагIа мадоагIара профсоюзни комитеташа предприятей администрацеца цхьана цу даькъе кIезига хIама даьдац. Лоацца аьлча, дуккха проверкаш яьчул тIехьагIа, квартирни учетера дIаваьккхав 4600 саг, мадарра аьлча, ца воагIаш очередагIа оттаваь хиларах тарра, хIара пхелагIвар. Амма, еррига къахьегама коллективашка социальни нийсхо я ала хIанз а хьалха да. ЦIаьнха а яьча проверкаша хьагойт керда нарушенеш хилар. Духхьал укх тIеххьарча цхьан шереи ах шерей цу гIулакха бехктокхаме эзав 76 боахамеи профсоюзни кулгалхо, хIаьта царех 10 балхара дIаваьккхав.

Оратора теркам тIабахийтар «Жилье - 2000» яха, программа бухсоццаш кийчъеча хана 134 эзар квадратни метр йола тишъенца, аварийни гIишлош, Кирова цIерагIара. Андреевская Долина, Черноречье яха поселкаш мехкдаьтта чакхдоахача промышленноста реконструкци ярца дувзаденна кхычахьа дIаяхьара йола бахача наьха предложенеш теркалъянза ярг ца хилара.

КПСС Сунженски райкома хьалхарча секретара **В. В. Поповас** белгалдаькхар районе жилищни социально -культурни гIишлош хьалъяра шерра программа кхоачашъелга. Цунца цхьана, цо дийцар болх юхатеттача проблемаех. Пачхаьлкхено районе хьалъеча еррига соцкультбыта объекташта юкъе дукхагIъяраш хьалъю цхьан орга-

низацес — хьалхагIа «Чеченингушагропромстрой» объединенеа чуйоагIаш хиннача межколхозни ПМК. Цхьабакъда, цу организаце материально - технически база геттара эсала я. Во Iалашъю из механизмашцеи спецтехникацеи. Цу тIа Iаламате во латт материально - технически Iалашо яра гIулакх. Цигачара хьадоагIа объекташ эксплуатаце дIаялара ханаш тIехьайоахилга, гIишлон-монтажни белхаш дика ца делга, болхлой кадраш дукха дIаухалга. Яздеш а дувцаш а дуккхаза дийхад оаха «Агропромстрой» кулгалхошкара тха ПМК-га хьажар. Амма, хувцалуш хIама дац.

Индивидуальни гIишлош хьалъяра гIулакх дегIадоаладеш района хьалхашка эттай нах гIишлон материалашца, къаьстта стеновой яраща Iалашбара проблема. Шера 6 миллион кирпишк арахеца таро хургйола керда завод хьалъяра проект кийчъе, аьнна, заказ даьд. Стенови материалаш ца таара проблема кIезиг-дукха къоастаяр духьа вIашагIъеллай шлакоблокаш, самани кирпишк хьаю 5 кооператив.

Районе я аьшкбетонни хIамаш ю завод. Кхо шу даьннад из предприяти эксплуатаце дIаенна, бакъда, цун еррига мощносташ болх беш яц.

«Жилье - 2000» яха программа кхоачашъяр керда фусамаш хьалъярах тийша хинна Iац, из тийша да йолаш яраш лерттIа лелаярах а хан-ханнахьа царна ремонт ярах а. Районе йолаш яр жилищно - коммунальни боахама министерствана чуйоагIа ремонтно - гIишлон участок. Цхьабакъда, карара шу доладелча из дIалькхар, цун когаметта Назрановски ремонтно - гIишлон управлене прорабски участок а йита. Долче, ремонтни база а йоацаш йисар район.

Ира латт районе нах хица Iалашбара проблема, къаьстта Орджоникидзевская яхача станицеи Карабулак яхача поселкеи. Амма, укхаза а белгта хувцамаш де низ бац тха, хIана аьлча хица Iалашо еш йола участкаш «Назраньмежрайводока н а л» яхача назрановски управлене структурни подразделенеш я. ХIаьта цун кулгалхой сагота бац тха района гIулакхашта.

«Шалинская» яхача дIахьа лелаеча механизировани колонна коллективо, аьлар «Агропромстрой» ПМК-32 бригадира депутата **А. С. Закриева**, ший низ мел кхоачар ду 2000 шу хьатIакхоачаш хIара болхло ший доалахьара цIа е квартира йолаш хилийтара. Администраце а профсоюзни комитето а боккха болх бу индиви-

дуальни цIеноsh хьалдераштa новкъостал дара. Цахаддаш дехар ду тхога болхлоша хьу, шифер, тхов тIа тоха аьшк, дахчан хIамаш (кораш, наIараш) я, яхаш. Цхьабакъда, тхо «ак» ала дезаш хул, хIана аьлча, цу тайпара материалаш тхона хьахьожаяш е Шалински РАПО-с, е «Чеченингушагропромстрой» объединене.

Таханарча дийнахьа тхо долча квартираш эшаш 41 саг ва аргIагIа латташ. Тхо, тхоаш гIишлонхой дале а, из список хIара шера йоккхагIа хулаш йоагIа. ГIишлош хьалъеча долевой хьисапе дакъа лацарах йоагIа 10 процент фусамаш хьаэца ца могаш лел тхо.

Наха чубаха фусамаш хьалъяра гIулакха «Промавтоматика» объединене гIолла дIахьожадаьд 80 миллион сом, 30 эзар кв. м. совгIа майда йола фусамаш хьалъяь яха лаьрхIа да, аьлар объединене генеральни директора **А. А. Опришкос**. Уж доккхий балхаш де тхо кийча да ЧИУС-а стройиндустре база дегIайоалаяра эшаш дола рузкъа дала а цунца цхьана гIишлош хьалъе а, столярни, отделочни, гаьнаш дIайогIара, и кх. дI. а балхаш а деш. Тхо кийча да иштта аьшкабетонни конструкцей заводашкеи цIеноsh хьалдара комбинатеи къахьегама процессашта автоматизаци яра проекташ оттае, эшаш дола монтажни наладочни балхаш чакхдаха, автоматизировани системашца болх бе ховргдола персонал Iомае, цу дерригне аьттув лургба цхьан квадратни метр тIара хьайоала продукци алсамъяккха а цунга хьежа къахьегама овсарле лакхъе а.

Министрий Совето а Госплано а тIатIеIIа къахьега деза ше юаргйола ха йиаьнна лакхера подрядни балхашта еш йолча планироване система хувцара. Цу тайпарча подрядни балхашта лимитировани яра системо кхоаненах бола тешам боабу, центре «гIулакх чакхдаккха нах» ухалга нийсдолийт.

Ораторо раьза воацаш дийцар горисполкомо а Министрий Совето а пхелагIа микрорайон хьалъяра лаьтташ хьакъоастаделга Iаламате ледара чакхдоаккхалга. Тхона къаьгга ха деза мичахьа, мел, малагIа майда йолаш, маца цIеноsh хьалде деза. Дешара заведеней городок юхе хилар а микрорайоне дукха нах бахалга а теркал деш, нийса хургда аьнна хет чакх ца йоаккхаш латтача гIишлонхой клуба когаметта спортивно - унахцIенон комплекс хьалйича.

Дийцача дешах НГIАССР Лакхехьарча Совето шерра соцам тIайийцар.

Вай лоалахой болча

Ший балхах доккхал ду цо

— Ераш сов диткъа да, — оал Олега ший новкъосташка эстакада тIа ухкача хенашта бIара а хьаже. — ДIа тIехьашкахьа ухкараш хьалхагIа чакхдоахаргда вай. Ераш — смена йисте йоаллача хана. Бакъахьа децийl Херхаш ира долча хана, вай уж чакх ца доахе, тIехьагIа хала хургда вайна.

Новкъостий раьза хул цо аьнначоа.

— Зяудин, сомагIдараш хьачудаха Iа хьалхагIа, — оал цо тельфершикага Чилиевга. ХIаьта ше дикка хьажа а хьаже, пилорама хьаллотаю. ТIаккха Гамботов Мовле цехе хьачудена хенаш пилорама йолча дIатIакхухь.

Ший хургйола професси Буклов Олега зIамига волча хана къоастайир. Цудухьа Орджоникидзерча № 1 йолча технически училище деша вахар из.

Цига дийша ваьнначул тIехьагIа Советски Эскаре гIулакх де вода. ЦIавеначул тIехьагIа заводе балха отт. ЧIоагIа гIадводар Олег еха латташ йола агрегат ший тоае вIаштIехьдаьлча. Болх юкъагIа биса багIа нах а хулар ловцаш доахаш. Цу хана ше укхазара кхычахьа дIагIоргва аьлча тешаргвацар из.

Бакъда, цхьа-ши шу даьлча, цхьан хана дего къоабалъяьча профессецара къаста везаш хилар гIулакх. 1982 шера Теркски спецлесхозе пилорамщикалла балха воагIа из. Укхаза, кердача метте, хьалха Iомаяь хинна говзал чIоагIа накъайоал Олега. Пилорама а техника ма йий. Болх барал совгIа массехана бIарг лекха безаш я из, йохаргйоацаш. Ехача тоае еза. Из дика карагIдоал Буклова.

Спецлесхозе пилорамщикаша шин сменагIа къахьег. Олега оамал я ах сахьат е сахьат хьалха балха хьавоагIаш. Шийна болча сакъерлама вагIац из Хьавеча вокха смена баьча балхага хьож, херхаш ирду Хьакимашца шоай смена бе безача балха боарам къоастабу. Цунах саг цецвалац. Бригадир ва Олег. Из дерригa ший декхар лоархI цо.

— Балха хьавена вале, лерттIа болх баь чуваха веза, — йоах Олега. — Болх бар, цунга хьаьттача, хьа а вена юха чувахар дац. Шийна ца кхобар. Хьадечох дог лазар, новкъосташта, эшача метте гIо дар да. Цу тайпарча нахах ва из ше. ДукхагIча даькъе, из оамал цунах ялларах сий ду цун коллективо.

Нагахьа санна пилорама йохе, чуваха сихлац Олег. Из тоаеш дакъа лоац цо.

Эшаш йола оатхалаш лаха вода. Ше хьадер тешшаме хьаду.

Болх беча юкъа дукха хIама де аьттув боал цун: пилорамага хьож, новкъосташта хьехар ду, ардакхаш штабелах хьалйотт. Из дерригa сих ца луш, бакъда, шийх бIубенна хьаду.

Шийна уллув боахкачарна новкъост хиларал совгIа цар хьехамча ва из. Дукха ха яц спецлесхозе М. Гамботов, З. Чилиев балха баьхка, Олега гIо-новкъостал дарах тахан шоай професси дика караерзаяьй цар.

Дукхача къамий нах ба спецлесхозе къахьегаш. Эрсий, хIирий, гIалгIай, гуржий. Царна юкъе дукха доттагIий ба цун. Массанешца дувца хIама корадоагIа. ХIирий мотт санна шаьра хов Олега гIалгIай мотт а. Из ца вовзачоа, цо гIалгIай мотт бувцача хана, из гIалгIа ва аьнна хеталу.

Дукха хана денз Iоаяь балха опыт накъайоал Олега халонаш эшае, цхьаццадола кхоачамбоацараш юстара даха, къахьегама овсарле лакхъе, хьалхашка латта декхараш кхоачашде. ХIаьта цо кулгалдеча бригадо планови заданеш 110 — 115 процент кхоачашъю.

Спецлесхозе тахан хозрасчета хьисапе болх бича фу дар-хьогI яхаш ба Олег а цун бригада доакъашхой а.

...Смена йисте й о а л. Бакъда, саг дIа-хьа водац. Кхоана Iуйрийна болх бергболча сменана Iалашо ю. Чилиев Гамботовца хенаш чудоах цехе. Олега пилорамагIара херхаш хьадоах. Даьчох кхоачам ба аьнна хетача хана оал Олега: «ХIанз-м чудахача харц хургдац вай».

...Олег Теркске балха венача хана денз дукха нах балхара дIабийнаб, кердабараш хьаийбаьб спецлесхозе. Бакъда, из массаза ший моттиге ва.

М. АХИЛЬГОВ.

ХЬАЛХАРЧА МУГIАРАШКА

Доккхий декхараш тIа а ийца, шерра социалистически яхь йоаржаяй Нохч-ГIалгIай АССР моттигерча промышленноста министерствана чуйоагIача Грозненски художественни промыслай производственни объединене болхлоша XIX Ерригсоюзни партийни конференци хьаеллача денна дика къахьегама совгIат а кийчдаь накъабахара. Баьча балха хIара дийнахьа итогаш а еш, кхоана кхы а беркатегIа къахьегара шоай хьинар кходац цар. Цудухьа бIаьш бола болхлой ба объединене шийтталагIча пятилетка шин шереи ах шереи задани кхоачаш а яь, укх шера шоллагIча ах шера чотагIа къахьегаш. Царех цаI я цхьоалагIча росписа цехера болхло Абдуллаева Макка. Итт шу совгIа ха я цо цу цхьан моттиге къахьега. Цу шерашка даим социалистически яхье хьалхалаттараштa юкъе йоалаш хьайоагIарех я из. Цхьаккха моттиг хилийта яц цо ший бехкагIа балха тIа хьовзам баь е брак йолаш продукци арахийца, из тоае езаш гIулакх нийсдалийта. Юкъера лаьрхIача хIара сменагIа нормаш 120—125 процент кхоачашъю цо. Иштта хьинаре къахьегаш йолча цун чIоагIа сийлу цеха болхлошеи кулгалхошеи.

Ткъаьх шу дизад объединене В. М. Тунневас болх бу. Цу шерашка массехк смежни говзал караерзаяьй цо. Цудухьа моллагIа бахьан а нийсденна цхьоалагIча росписа цехера саг балха ца воагIаш висача цун участке дIа а этте, къахьегачарех я из. ХIанз укх сахьате упаковщица йолаш болх беш я В. Туннева. Ший балхах тIехдика кхеташ йолча цо сменни норма 130 процентал чухьнахьа кхоачашъяь цхьа ди дIадахийтац. Дуккхача хана денз иштта хьинаре къахьегаш хиларах цехерча болхлошта юкъе хьалхарчарца коммунистически къахьегама ударник яха сийлен цIи еннай цунна. ТIа-тIа ший производственни хьокхамаш дикагIа а хулийташ, хIара шера из сийдола цIи чIоагIъеш хьайоагIарех я В. Туннева. Дукха хIама ца эшшаш хIанзлехьа пятилетка хьалхарча кхаь шера задани кхоачашъяьй цо. Из да яхье хадданза хьалха латтача упаковщица XIX Ерригсоюзни партийни конференцена кийчдаь къахьегама совгIат.

Овсаре къахьегарал совгIа ший балха тIа цхьаккха тайпа брак нийсъалийтац цо. Объединенерча итташ болча болхлошта ший опыт дIа а йовзийташ, сакхат доацаш болх бе Iомабаьб ю уж. ОТК болхлой тIахьожам боацаш ший продукци дIаяхийтара эггара хьалха бокъо яьккхарех я из. Дика болх барал совгIа общественни балха тIа а доккха дакъа лоац цо.

Объединене эггара бехктокхамегIеи халагIеи йолча профессех лоархIаш я П. С. Касневай яр. Ши шу мара дизадац из укхаза къахьега йолаенна. Цу лоацчача хана центральни лабораторе болх а беш, цо толамца караерзаяьй конструктора - модельера говзал. Бахача наха, торгови организацеша чIоагIа хоаташ а дика дIаэцаш дола барзкъаш хьадара керда моделаш кийч а ейта, цар тIа барзкъаш дахийта, тегийта а дезарех я из. Гуш махиллара доккха дукъ тIалатт къонача конструкторамодельера. Цхьабакъда, цу декхарех толаме лоархIа а еш, хадданза керд-кердача моделех тегийт цо объединене хьадеш дола барзкъаш. Цудухьа объединене арахецача продукце ассортимент тIа-тIа шерлу, наьха бIарг тIаоттаргболаш хозеи дикеи хул тегаш дола барзкъаш. Майрра ала йиш йолаш я из ший потребителашта продукци лоаттаяра объединене коллективо тIайийца договорни декхарал кхоачашдеча ше диззa дакъа лоац аьнна.

СУРТАШ ТIА: 1. болхло М. Абдуллаева; 2. упаковщица В. Туннева; 3. Конструктор-модельер П. Каснева.

Л. АБДУРЗАКОВА сурташ.

Исторе оагIош

Иштта вар из...

Дукха ха я из хинна. Берах йола кхалсаг районцентре больнице Iойига езаш дар этта хьал. Крупина-м цига телефон а техаяр, цох хоам беш. Бакъда цIаьхха духьале нийсъелар: кхалсага маро Исраьила аьлар:

— Са сесаг цхьаннахьа а гIоргьяц. Тха берригача кхалнаха бераш цIагIа даьд. Цо а дергда. Цунна хIама а дергдац.

Крупин из дIакхетаве гIертар, кхалсага хьал во хилар, больнице ца йигача бер деча хана из ялар кхерам болга. Бакъда, Исраьил ладувгIа туташ вацар. Районе яхара сесаг а яцар тIера.

Крупин доккха са а даьккха араваьлар. Сигалара гIийло догIан тIадамаш делхар, дегIах чакхбувлаш шийла мух хьекхар. Бакъда, фельдшеро из зувцар. Фу

дича бакъахьа да яха уйла яр сатем ца луш. Юрта Совете ваха лаьрхIар цо. Председатель волча. Цунца дагавала лаьрхIар. Бакъда, вокхо кулгаш дIа-юха а дахийта аьлар:

— Анатолий Тимофеевич, хьо лор ва, хьога ала са хIама дац. Хьайна бакъахьа хеттача тайпара къоастаде из гIулакх.

— Къоастаде. Мишта дIакхетавергва цо Исраьил из бакъвоацилгах.

Гаьна я районни центр. Лоаман халача новкъа ваха веза цига. ХIаьта хаоттам во хилча шерча вордаца мара воха а лургвац цу новкъа. ТIаккха шерч цу йоккха йоацача юрта цхьан сагага мара а ца хилча. Из а корта бохабеча малара чIоагIа тIакхувш ва яхаш вувц. Ахча дIаэца тиганзар шерчий дас. Ши шуша къаракъа йихар.

Анатолий Тимофеевич лаьрххIа чуваьлар берах хьайза кхалсаг йолча. Фухха духьале ярах из больнице йига уйла чIоагIъянна вар из. Кхалсаг воча хьал тIа яр. Раьза хилар из Крупина яхачоа. Мар — Исраьил йист хулаш вацар. Ворда тIа хоайир кхалсаг.

Ара маьркIижа боад къовлабенна баьдийрзаяр. Вордана хьалха а ваьнна никъ хьехаш водар Анатолий Тимофеевич. ДогIо тIоадаваь, шелвенна волаш дуккха гIаш никъ бир цо. Юххера а районе уж дIакхаьчача кIоарга бийса хиннаяр. Больнице акхарга хьежаш хиннабар. Цу сахьате операционни истола тIа йихьар бер деш йола кхалсаг. Массехк сахьата хилар операци. Из чакхъяллалца набара ши бIарг вIашка билланзар Крупина. Бокъонца из йистеяьнна къона нанеи цо даь

бери могаш - гIахь долга шийна хайча мара юха цIаверзанзар из. ЦIакхаьчача метта тIа дIатIакхаччарца кIаьдваларах вежар...

Иштта, гучча беса аттабацар юртарча медицински болхлочун къахьегам. Цу ра Крупина вахаре дуккха а нийсъяннай. Борд-бордагIа тайпара моттигаш фельдшерела а луш дагалувцар кхыча кердача балха моттиге. Кулары яхача юрта шийх «механизатор» хила миштa виийзар.

Из а бийсана дар. Цу бус а дар догIа а мух а. Крупинага хоам кхаьчар цу юртарча цхьан сага ког кагбаьб, аьнна. Сихха унахо волча вахар из. Хьежа ваьлча цо кхетадир човнага хьажара сихха хирург эшалга. Сиха районе телефон техар цо гIо дехаш. Лорий машин дукха ганзар хьакхача, бакъда унахо вахача цIенна массехк улица магIахьа хоттагIа хьа тIа ца йоалуш йисар из. Укхаза а вохаизар Анатолий Федорович. Эскаре волча хана водитель хиннавар из. Гаьна йоацаш латта «Белорусь» яха

трактор а яйна цу тIа а хайна унахо машин йолча хьатIавоалавир цо.

Цхьа моллагIчоа ер мугIараш Iодешаш моттаргда Анатолий Тимофеевича вахарцара йола уж факташ къаьстта цун мара хиннаяц алар духьа аз яздеш санна. Из ишта дац. Кхычар ца деш хиннар дацар цо деш хиннар а. Керттера дар фу дар аьлча, ше херже говзал из езаш хилар дар. Мишта езаялар цунна лора говзал? Цар дезале лор хинна саг а вацар. Цунна дала жоп долаш Крупин ше а вацар. Деша вагIача школе профилактика е лораш баьхкача цар балха безамца бIарахьежар кIаьнк. Цу хана бесса хила безаш бар-кх цун дег чу лора говзалцара безам.

...Деша хала дар. ЦIаьхха да а кхелха дисар ворхI бер. Атта дацар нанна изза дезал кхаба, царна эшар лоаттаде. Бакъда, тIехдика дешаш ворхI класс-м яьккхар Анатоле. Экзаменаш йоацаш дIайийцар из фельдшерско-акушерски школе. Укхаза дешаш а дикагIчарна юкъевар из. Школа

кулгалхой из медицински институте деша хьожаве лаьрхIа бар. Бакъда, лийрхIар хиланзар. ТIом хьайра цу шера. Крупин Анатолий тIем тIа вахар. Къулбаседе хилар из моастагIчох латаш. ТIом беш Мурманскера ваьнна Норвеге кхаьчар.

ТIом йистебаьнначул тIехьагIа цига ший доттагIал тоссаденнача новкъосто Кавказа Iалам дезадалийтарах Нестеровская яхача станице кIезиг - дукха салаIа лаьрхIа венавар Анатолий Тимофеевич. Бакъда, укхаза висар кхы дIа ца водаш. Ший атта боаца болх бе волавелар. Нах цунна безарга хьежжа цар чIоагIа сий деши лоархIаши вар из. Дуккхача наьха бIаргаш сийрда доалар цун цIи яьккхача, из воагIаш вайча совхоза шофераша цу саххьате машина соцайора, ниI хьаеллар тIахар дехаш. Царна дика ховра цу сага дийнахьа мел гIаш никъ бе безаш моттигаш нийслу.

Республике дичагIчарех лоархIаш яр цун медицински пункт. Шоай ханнахьа йора укхаза еррига а профилактически мероприятеш. Юртарча наха дика медпунктн цунна юххе доккха цIаи хьалдир шоашта дукха везаш хиннача фельдшера.

Ираз долаш саг хиннав ше оалар цо сох кхийтача. Цунна нах безаро царна из а везар.

...Цкъа дIаяхача ханарча газеташка хьежаш вагIаш цхьан хана Анатолий Тимофеевичах айса язъяьча очерках бIарг кхийтар са. ЦIаьхха из дага а веха цунца вIашагIкхета безам болаш «Куларинский» яхача совхозе телефон техар аз.

— ХIанз укхаза вац из, цхьаннахьа гаьнна дIавахав йоах, — аьлар трубка чу. — Мангышлакски областе болх беш ва аьнна хезад тхона. Юхаванза-м Iергвац, цо тха юртахошта дош деннад воагIаргва, аьнна.

Райздравотделе телефон техар аз фельдшер цIа маца воагIаргва, аьнна.

— Хьан аьннад из юхавоагIаргва, байна пах юха цIа ухаш хулий? — аьлар трубка чура.

Веннав... Ма унзара дош да из. ДIаваьннав аьлча, дего къоабал дац. Цхьабакъда, хала хете а воацаш вар Анатолий Тимофеевич.

Шераш кIезига доацандаь, хIаьта фельдшера алапи а мичад сел доккха, цудухьа Мангышлакски областе балха ваха хиннав Крупин. Цига алапи дикка лакхагIа теландаь пенси а дукхагIа хилийта.

«Скорая помощь» яхача машина тIа дежурни фельдшер волаш къахьегаш хиннав. Хала болх ба из. Дийнахь-бус кхайкача унахочун оарцагIа ваха веза дежурни фельдшер. ХIаьта шераш къона а ца хилча, низ а хьалха хиннар ца хилча дего лайнадац шийна тIалоаттаю хало. Унахо волча водаш машена чу валар хиннадар Крупин Анатолий Тимофеевича...

Салте санна ваьха а ваьхар, тIема пост дIа ца хецаш леш хинна салте санна валар а хиннад цу сага. Ва а вар из-м тIема посте — наьха могашал бахьан къовсам лоаттабелга ха тIа латталга деций?! Иштта вар из саг. Цун кхы тайпа хила а йиш яцар.

А. КАЗАКОВ.